

MILOŠ STANIĆ

NIVOI PRAVNE BORBE PROTIV NAMEŠTANJA REZULTATA FUDBALSKIH UTAKMICA

Tokom poslednjih nekoliko decenija fudbal više nije samo igra, zabava miliona širom planete, već nešto više, značajna privredna aktivnost. Pored mnoštva pozitivnih aspekata usled ovakvog razvoja, postoje i negativni aspekti. Jedan od najvažnijih, ako i ne najvažniji, jeste problem nameštanja, odnosno dogovaranja rezultata fudbalskih utakmica. Ovaj problem je naročito postao akutan, a istovremeno i hroničan sa razvojem sportskog kladenja širom sveta. Imajući to u vidu, mnogobrojni subjekti su svesni važnosti borbe protiv ove pošasti u okviru sporta, a posebno fudbala. Ovim radom se istražuju, nakon postavljanja problema, nivoi pravne borbe protiv nameštanja rezultata fudbalskih utakmica. Ispituju se odgovarajući instrumenti na nivou međunarodnog javnog prava, pojedinih država, uključujući i Srbiju, te FIFA i UEFA. Na kraju, nude se i odgovarajući zaključci. Društvena opravdanost teme se ogleda u pružanju doprinosa izgradnji pravnog okvira kojim će se zaštititi integritet i čistoća fudbalske igre.

Ključne reči: nameštanje fudbalskih utakmica, fudbal, pravni nivoi borbe, FIFA, UEFA

U V O D

U današnjem vremenu, sport je osim izvora zabave i zdravog razvitka ljudskog tela i duha, postao i privredna grana u okviru koje se ostvaruje ogroman profit. Pogotovo, u poslednjih nekoliko decenija je, sa razvojem televizije, stepen

Dr Miloš Stanić, viši naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, e-mail: stanicmisa@gmail.com. Rad je nastao kao rezultat istraživanja autora u Institutu za uporedno pravo, i finansiran je od strane Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije prema Ugovoru o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada NIO u 2023. godini (evidencioni broj: 451-03-47/2023-01/200049 od 3. 2. 2023).

komercijalizacije sportskih aktivnosti dostigao razmere nezabeležene u istoriji.¹ Kada je o fudbalu reč, u suštini, to je igra, prihvaćena skoro svugde gde se pojavila, koja u sebi sadrži mnoge komponente kako u psihofizičkoj, tako i socijalnoj oblasti,² koja budi emocije kako kod učesnika, tako i kod gledalaca. Danas je nesporno da fudbal, kao sport sa najmasovnijim brojem profesionalaca koji se njime bave, te i rekreativaca na svim meridijanima i očiglednom globalnom popularnošću i najvećom zastupljenošću među sportovima u medijima,³ postao i društveni fenomen koji je najupečatljiviji simbol današnje globalizacije, doprinosom novih informacionih tehnologija.⁴ U skladu sa tim, posve je logično i očekivano da jedan ovakav sport postane zanimljiv pravnim porecima, pa samim tim i pravnom poretku Evropske unije,⁵ jer fudbal je postao nešto više, „najvažnija sporedna stvar na svetu“. Fudbal je to, nešto „više“ od sporta, postao u decenijama iza nas, postavši praktično kulturni obrazac, način življenja, strast, kao i posao miliona. Međutim, pored tog aspekta šireg društvenog značaja, fudbal, a naročito evropski se promaknuo u privrednu granu koja raste neslućenom brzinom i čija je vrednost više milijardi dolara ili evra. Naime, baš na najstarijem kontinentu, u Evropi, nacionalni fudbalski savezi i klubovi dobijaju milijarde dolara ili evra na godišnjem nivou što od prodaje televizijskih prava, što od reklama, sponzorskih ugovora, prodaje ulaznica i igrača.⁶

Sve ovo je sa sobom, uz brojne pozitivne, nosilo i brojne negativne posledice. Razume se, o njima sve više govore sami sportisti i istovremeno naglašavaju da je preterana komercijalizacija sporta prouzrokovala, ne samo porast broja delikata koji se vrše

¹ Dejan Šuput, „Krivičnopravno sankcionisanje nameštanja sportskih rezultata – neharmonizovanost zakonodavstava evropskih država“, *Strani pravni život*, br. 2, Beograd, 2013, 122.

² Pavel Opavski, „Fudbalski sport za treći milenijum“, *Srpski fudbal – stanje i perspektive* (ur. Jovan Šurbatović), Institut za uporedno pravo, Fudbalski savez Srbije, Beograd, 2016, 139.

³ Dejan Šuput, „Primena propisa Republike Srbije kao otežavajući faktor u procesu modernizacije srpskog fudbala“, *Srpski fudbal – stanje i perspektive* (ur. Jovan Šurbatović), Institut za uporedno pravo, Fudbalski savez Srbije, Beograd, 2016, 31.

⁴ Jovan Čirić, „Fudbal kao ogledalo društva“, *Srpski fudbal – stanje i perspektive* (ur. Jovan Šurbatović), Beograd, 2016, 109; Vladan Petrov, Miloš Stanić, „Reprezentativni fudbal i promena državljanstva – FIFA pravila“, *Srpski fudbal – uporednopravni izazovi i perspektive II* (ur. Miloš Stanić, Dejan Šuput), Institut za uporedno pravo, Beograd, 2022, 87–88.

⁵ V. Jelena Čeranić Perišić, „Sport u Evropskoj uniji – na raskršću nadležnosti – implikacije primene člana 165“, *Srpski fudbal – uporednopravni izazovi i perspektive II* (ur. Miloš Stanić, Dejan Šuput), Beograd, 2022; Miloš Stanić, „Ključne tačke odnosa komunitarnog prava i fudbala“, *Srpski fudbal-uporednopravni izazovi i perspektive* (ur. Dejan Šuput, Miloš Stanić), Institut za uporedno pravo, Beograd, 2021.

⁶ Patrick Closson, „Penalty Shot: The European Union’s Application of Competition Law to the Bosman Ruling“, *Boston College international&Comparative Law Review*, br. 1, Boston, 1998, 167.

u vezi sa sportom, već i odumiranje principa sportskog nadmetanja zasnovanog na drevnom i univerzalnom ljudskom nagonu koji je još u vreme starih Grka stvorio duh i misiju sporta. Sve je to dovelo do toga da je nameštanje sportskih rezultata, a pogotovo nameštanje fudbalskih utakmica, po učestalosti, broju oštećenih, visini ostvarene protivpravne imovinske koristi i društvenoj opasnosti, veći problem od svih drugih negativnih pojava u sportu.⁷ Naime, nedozvoljeni uticaj na rezultate utakmica „briše“ jednu od najvažnijih karakteristika sporta, a to je nepredvidivost ishoda utakmice.⁸

Usled svega, u svetu sporta, pa i u okviru fudbala, bilo je mnogo skandala u vezi sa klađenjem u poslednje dve decenije, pogotovo usled pomenute komercijalizacije i globalizacije sporta. Evropska komisija je napomenula da je sport suočen sa novim pretnjama i izazovima kao što su komercijalni pritisak, korupcija i pranje novca. Drugim rečima, širenjem komercijalizacije došlo je do suštinske promene vrednosti, a unutrašnje etičke vrednosti sporta, kao što su fer-plej, poštovanje i samodisciplina, sada su se pomerile ka spoljašnjim vrednostima potrage za moći i novcem.⁹ Problem je što prihvodi od legalnog i ilegalnog klađenja na sportske rezultate prevazilaze budžete manjih država i predstavljaju jedan od najvećih generatora pranja nelegalno stečenog novca.¹⁰ Internacionalizacija sporta i tržišta sportskog klađenja jasno pokazuje da nameštanje utakmica nije nacionalni, već u svojoj suštini međunarodni problem. Zbog svoje popularnosti na svetskom nivou, fudbal je trenutno najugroženiji sport u tom smislu.¹¹

MEĐUNARODNI AKTI I KONVENCIJA SAVETA EVROPE O MANIPULACIJI NA SPORTSKIM TAKMIČENJIMA (MAKOLIN KONVENCIJA)

Bilo je jasno da je borba protiv nameštanja utakmica uzaludna ukoliko se vodi samo na nacionalnom nivou, već je potrebno da joj se pristupi i na nivou međunarodnog javnog prava. Stoga, su pojedine međunarodne organizacije počele

⁷ D. Šuput (2013), op. cit., 124; Ladislav Mravec, „Match-fixing as a Threat to Sport: Ethical and Legal Perspectives“, *Studia sportiva*, br. 2, 2021, 38.

⁸ Björn Hessert, Chui Ling Goh, „A Comparative Case Study of Match-Fixing Laws in Singapore, Australia, Germany, and Switzerland“, *Asian Journal of Comparative Law*, br. 2, 2022, 292.

⁹ Marcelo Moriconi, „Deconstructing match-fixing: A holistic framework for sport integrity policies“, *Crime, Law and Social Change*, br. 1, 2020, 3–9; Jean-Loup Chappelet, Pim Verschuur, „International sports and match fixing“, *The Business and Culture of Sports*, 2019, 429–436; L. Mravec, op. cit., 37; Match-fixing in sport A mapping of criminal law provisions in EU 27, https://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/studies/study-sports-fraud-final-version_en.pdf, 13, 22. 9. 2023; Kevin Carpenter, „Match-fixing—the biggest threat to sport in the 21st century?“, *International sports law review*, br. 1, 2012, 14–15.

¹⁰ D. Šuput (2013), op. cit., 123.

¹¹ L. Mravec, op. cit., 40.

da delaju u oblasti nameštanja utakmica i sportske manipulacije na međunarodnom planu. Najvažnije među njima su Savet Evrope, Ujedinjene nacije i Evropska unija. U tom smislu nesumnjivo najvažniji akt, donet pod okvirom Saveta Evrope, je Međunarodna konvencija o manipulaciji na sportskim takmičenjima, koja je usvojena 2014. godine u Makolinu u Švajcarskoj, koja se smatra najvažnijim pravnim aktom sačinjenim u svrhu borbe protiv ovog problema.¹² Činjenica da je Savet Evrope fokusirao na ovu temu ne predstavlja iznenađenje, jer se Savet pokazao kao aktivni promoter „čistog“ sporta u prošlosti. Ona se jedina bavi neposredno manipulacijom rezultata sportskih takmičenja i što je još važnije, otvorena je za potpisivanje ne samo za države članice Saveta Evrope, već i za članice Evropske unije, te države koje nisu članice ili države koje imaju status posmatrača pri Savetu Evrope. Ona je stupila na snagu u septembru 2019. pošto ju je do tada ratifikovalo pet članica Saveta Evrope. Osim država koje su ratifikovale Konvenciju, još 31 je potpisala Konvenciju, među kojima je veliki broj država članica Evropske unije, ali i zemalja van Evrope, poput Australije i Maroka. Mogućnost da nečlanice potpišu Konvenciju smatra se neophodnom zbog transnacionalne prirode koja se pripisuje manipulaciji nadmetanjima i važnosti borbe protiv ovog fenomena van evropskih granica. No, jedna država je dosledno odbijala da potpiše Konvenciju, a to je Malta. Tamošnja Vlada odbija da potpiše Konvenciju zbog primedbi koje ima na definiciju „ilegalnog sportskog klađenja“ predviđenu čl. 3 Konvencije. Inače, glavni ciljevi Konvencije su sprečavanje, otkrivanje i sankcionisanje nacionalne ili transnacionalne manipulacije nacionalnih i međunarodnih sportskih takmičenja, te unapređenje saradnje, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou, između relevantnih državnih organa i organizacija koje se bave sportom i sportskim klađenjem. Takođe, ona ne dovodi u pitanje druge međunarodne instrumente koji nisu neposredno usmereni na borbu protiv manipulacije utakmicama, kao što su Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC) i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (UNTOC). Trebalo bi da se napomene da je ovo izuzetno koristan pristup, jer ove Konvencije, koje je ratifikovao veliki broj država, mogu biti korisne za međunarodnu zajednicu u borbi protiv manipulacije utakmica.¹³ Pitanje je za budućnost da li će i zemlje u Aziji, gde posluju najviše nereguliranih

¹² M. Moriconi, op. cit., 2.

¹³ Louis Vandercruysse, An Vermeersch, Tom Vander Beken, „Macolin and beyond: legal and regulatory initiatives against match manipulation“, <https://prohic.nl/wp-content/uploads/2022/01/331-MatchManipulationCriminalLawOverview.pdf>, 4, 22. 9. 2023; L. Mravec, op. cit., 43; Madalina Diaconu, Surbhi Kuwelkar, André Kuhn, „The court of arbitration for sport jurisprudence on match-fixing: a legal update“, <https://d-nb.info/1232799440/34>, 3, 22. 9. 2023.

kladioničarskih kompanija, potpisati Konvenciju i pridružiti se zemljama koje smatraju da je nameštanje mečeva pretnja.¹⁴

Prednost Konvencije je takozvani pristup sa više zainteresovanih strana, odnosno prepoznavanje zainteresovanih strana u različitim sektorima, kojim pristupom se mogu usvojiti globalne mere za borbu protiv nameštanja utakmica. Istovremeno je i teret pronalaženja konsenzusa o zajedničkim merama na državama, jer različite države, pa čak i organizacije unutar jedne države imaju različite interese, dok države imaju različite pristupe u oblasti regulisanja tržišta sportskog kladenja i krivičnog gonjenja nameštanja utakmica. Konvencija ne nastoji da standardizuje nacionalne pravne norme, pošto takav pristup nije moguć uz toliko zainteresovanih aktera, pa je cilj Konvencije pozivanje država da preispitaju svoj pravni okvir i, u svetlu borbe protiv nameštanja utakmica, ako je potrebno, da se on dopunjava ili menja, uz postojanje svesti da bi izvestan stepen harmonizacije bio neophodan za efikasnu borbu protiv nameštanja utakmica.¹⁵

Sadržinski gledano, vodeći principi u borbi protiv manipulisanja sportskim takmičenjima, prema čl. 2. Konvencije jesu poštovanje ljudskih prava, poštovanje principa zakonitosti, proporcionalnosti, te zaštite privatnosti i podataka o ličnosti.¹⁶ Proporcionalnost, primera radi, znači da ne bi trebalo da poredimo prekršaj koji se sastoji u nameštanju utakmica globalnog značaja, na koju postoje milionske opklade širom sveta, sa utakmicom nekog nižeg ranga, lokalnog značaja, pošto, bez obzira na neprihvatljivost ponašanja u oba slučaja, njihov objektivni značaj nije podjednak.¹⁷

Konvencija u Poglavlju III, čl. 12–14. utvrđuje obavezu razmene informacija u vezi sa manipulacijom sportskim takmičenjima, što je krucijalno u borbi protiv ove „pošasti“ u sportu. Konvencijom se predviđa da svaka strana obezbeđuje da njeno domaće pravo sankcioniše manipulaciju sportskim takmičenjima kao krivično delo kada uključuje prinudu, korupciju ili prevaru, kako je definisano u njenom domaćem zakonu.¹⁸ Može se zaključiti da Konvencija podstiče države potpisnice da sankcionišu ne samo (sa)izvršioce krivičnih dela, već i podstrekače i pomagače.

¹⁴ L. Mravec, op. cit., 44.

¹⁵ L. Mravec, op. cit., 43.

¹⁶ Mijo Galiot, Silvio Čović, „Odgovornost za namještanje rezultata sportskih natjecanja. s aspekta podmićivanja“,

Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1, Split, 2021, 330; L. Vandercruysse, A. Vermeersch, T. Vander Beken, op. cit., 3.

¹⁷ L. Mravec, op. cit., 43.

¹⁸ M. Galiot, S. Čović, op. cit., 330; L. Vandercruysse, A. Vermeersch, T. Vander Beken, op. cit., 3.

Pored pomenute razmene informacija Konvencijom se pospešuje i međunarodna saradnja u pravosudnim i drugim poslovima, te se podstiču strane ugovornice da preduzmu mere u smislu međunarodne saradnje u krivičnim stvarima, međunarodne saradnje u pogledu prevencije i međunarodne saradnje sa međunarodnim sportskim organizacijama.¹⁹ Konvencijom se ne nameću obaveze stranama ugovornicama da usvoje posebne odredbe kojima bi se kriminalizovala manipulacija sportskim takmičenjima, već im se ostavlja da odluče šta je odgovarajuće njihovom socijalnom i pravnom kontekstu.²⁰ Ipak, u teoriji se smatra da je definicija nameštanja utakmica usvojena u Konvenciji otvorena za kritiku, jer ne pravi razliku između nameštanja utakmica sa i bez elementa kladenja, a razlika u riziku ove dve vrste nameštanja utakmica je očigledna,²¹ te bi se u okviru nacionalnih zakonodavstava valjalo povesti o tome računa.

Veoma je važno da se čl. 13. predviđa stvaranje nacionalne platforme koja bi trebalo da ispuni nekoliko zadataka koji nisu iscrpno navedeni u Konvenciji. Prvo, platforma mora da služi kao informativno čvorište, što podrazumeva da prikuplja i širi informacije relevantne za borbu protiv manipulacije utakmicama relevantnim organizacijama i organima. Drugo, platforma mora da koordiniše borbu protiv manipulacije rezultatima sportskih takmičenja. Treće, platforma bi trebalo da prima, centralizuje i analizira informacije o neregularnim i sumnjivim opkladama na sportska takmičenja na njenoj teritoriji i da izdaje upozorenja gde je to neophodno. Najzad, nacionalna platforma mora da saraduje sa svim organizacijama i relevantnim organima na nacionalnom i međunarodnom nivou, uključujući nacionalne platforme drugih država. Ideju o stvaranju nacionalne platforme za unapređenje saradnje između zainteresovanih strana sledile su mnoge države, iako velika većina tih država nije ratifikovala Konvenciju. Njom se ne propisuje konkretan format o tome kako bi nacionalna platforma trebalo da izgleda, osim što bi trebalo da se pomoću nje obavljaju navedeni poslovi i zadaci. Drugim rečima, državama je data sloboda da razvijaju nacionalne platforme i da svaka na svoj način postigne proklamovane ciljeve.²² Kada je o saradnji u pravosudnim i drugim pitanjima reč, u skladu sa čl. 26. Konvencije, strane ugovornice su dužne da saraduju u najširoj mogućoj meri u svrhu istraga, krivičnog gonjenja i sudskih postupaka u vezi sa krivičnim delima u vezi sa nameštanjem rezultata utakmica, te srodnim krivičnim delima,

¹⁹ M. Galiot, S. Čović, op. cit., 331; L. Vandercruysse, A. Vermeersch, T. Vander Beken, op. cit., 5.

²⁰ M. Galiot, S. Čović, op. cit., 325–331; L. Vandercruysse, A. Vermeersch, T. Vander Beken, op. cit., 1–5.

²¹ L. Mravec, op. cit., 43.

²² L. Vandercruysse, A. Vermeersch, T. Vander Beken, op. cit., 7.

što uključuje saradnju u pogledu zaplene i konfiskacije, ekstradicije i uzajamne pomoći u krivičnim stvarima. Konvencija, međutim, ne stvara poseban režim uzajamne pomoći i shodno tome ne zamenjuje važeće instrumente ili sporazume koji mogu da predvide takvu saradnju. No, bez obzira na to, važno je da se predviđa da kada strana koja izručenje ili međusobnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima uslovljava postojanjem sporazuma primi zahtev i to od države sa kojom nema takav sporazum, može smatrati Konvenciju dovoljnim pravnim osnovom.²³

Zanimljivo je da je dve godine nakon što je Konvencija otvorena za potpisivanje, Savet Evrope osnovao tzv. Kopenhagensku grupu, koja je u suštini Mreža nacionalnih platformi Saveta Evrope. Njegova uloga je da promoviše transnacionalnu saradnju u borbi protiv nameštanja utakmica i razmenu informacija na nacionalnim platformama. Prioriteti Grupe iz Kopenhagena su podrška drugim državama članicama Saveta Evrope da kreiraju svoju nacionalnu platformu, da pruži podršku postojećim nacionalnim platformama i da identifikuje i podeli najbolje prakse ovih nacionalnih platformi. Grupa iz Kopenhagena je uspostavila sopstveni sistem uzbunjivanja i nadzora kako bi ojačala odziv nacionalnih platformi na sve oblike manipulacije, koji identifikuje različite vrste manipulacija i upozorava odgovorne aktere. Činjenica je da su neke od nacionalnih platformi trenutno samo „na papiru“ i da još ne funkcionišu. Međutim, to daje priliku relativno nerazvijenim nacionalnim platformama da nauče lekciju iz iskustva drugih platformi koje valjano funkcionišu.²⁴

PRAVNA BORBA NA NIVOU POJEDINIH DRŽAVA I SRBIJE

Praksa evropskih država u oblasti propisivanja krivične odgovornosti za dogovaranje ishoda sportskih takmičenja i propisivanja krivičnih sankcija za one koji izvrše takvo krivično delo prilično je neujednačena i neharmonizovana.²⁵ U okviru Evropske unije, države se generalno mogu podeliti u dve različite grupe na osnovu načina na koji se bore protiv manipulacije utakmicama pomoću instrumenta krivičnog prava. Prva grupa se oslanja na postojeće odredbe o već predviđenim krivičnim delima koja se tiču primera radi prevare, borbe protiv korupcije, te se na taj način rešava i pitanje dogovaranja ishoda sportskih takmičenja. Druga grupa je usvojila posebna zakonska rešenja, bilo uvođenjem manipulacije rezultatima sportskog takmičenja kao posebnog krivičnog dela u svoje krivične zakone

²³ *Ibidem*, 10.

²⁴ L. Mravec, op. cit., 45.

²⁵ D. Šuput (2013), op. cit., 131.

ili stvaranjem posebnog zakona koji omogućava inkriminisanje određenih oblika sportske prevare. Inače, tokom protekle decenije nekoliko država je krenulo drugim putem, te rešilo da neposredno predvidi posebno krivično delo koje se tiče ove materije. Na primer, Francuska je u okviru svog krivičnog zakonodavstva iz 2012. godine predvidela konkretno krivično delo koje se odnosi na manipulaciju sportskim takmičenjima, dok su se ranije oslanjali na odredbe koje se odnose na prevaru ili pranje novca, što je u praksi donosilo poteškoće. Prema izvestiocu koga je francuski Senat imenovao da ispita relevantne odredbe krivičnog zakona, primenjivost tih odredbi na neke slučajeve manipulacije utakmicama bila je prilično neizvesna, dok bi nove posebne odredbe trebalo da olakšaju primenu specifičnih istražnih sredstava. Važno je napomenuti da se nove francuske odredbe mogu primeniti samo u kontekstu nameštanja rezultata sportskog događaja u vezi sa kladenjem. Nemačka je takođe uvela posebne odredbe o manipulaciji utakmica u okviru svog krivičnog zakona koji je stupio na snagu 2017. godine. Razlog za uvođenje ovih odredbi bio je nailaženje nemačkih vlasti na određene poteškoće u prošlosti kada su primenjivali opšte odredbe o prevari u slučajevima manipulacije rezultatima sportskih takmičenja. Švajcarska je takođe napravila neke promene, opet uglavnom podstaknute poteškoćama koje su nastale ili bi mogle nastati dok su se nadležni organi u ovoj državi oslanjali na postojeće odredbe o prevari i primanju i davanju mita. Tako je 2019. godine stupila na snagu nova posebna odredba, prema kojoj bi manipulacija sportskim rezultatom trebalo da bude usmerena na sportsko takmičenje na kojem se nudi sportsko kladenje. Drugim rečima, ovakva posebna odredba ne obuhvata situacije taktičkog gubitka, odnosno dogovaranje ishoda bez postojanja motiva za kladenjem u pozadini. Inače, Švajcarska je u posebnom položaju, pošto je sedište više od polovine olimpijskih sportskih federacija, uključujući MOK, FIFA i UEFA, te je neposredno više pogođena ukoliko postoji korupcija u sportu. Pored ovih zemalja posebne odredbe koje neposredno regulišu ovu materiju postoje i u Bugarskoj, Španiji, Ukrajini. Mora se, međutim, imati na umu da donošenje određenih krivičnopravnih odredbi nije samo evropski fenomen, već postoji i u dalekim Australiji i na Novom Zelandu. Odvojena krivična dela su predviđena ili u okviru zakona o sportu ili o igrama na sreću u, na primer, Argentini, Brazilu, Kini, Italiji, Grčkoj, Koreji, Malti, Poljskoj, Portugalu, Rusiji, i Ujedinjenom Kraljevstvu i Severnoj Irskoj. Sa druge strane, Finska i Austrija su regulisale slučajeve nameštanja utakmica pod opštim krivičnim delom prevare. Norveška koristi opšte odredbe krivičnog zakona o prevari i korupciji. Švedska takođe koristi opšte odredbe o primanju i davanju mita, kao i Luksemburg. U mnogim zemljama došlo je do promena u zakonodavstvu i predviđanja posebne vrste prekršaja kao što je sportska prevara ili krivično delo nameštanja utakmica i strože kazne za korupciju

u sportu – na primer, u Danskoj, Crnoj Gori, Malti, Litvaniji, Mađarskoj, Ukrajini, Turskoj, Estoniji, Azerbejdžanu, Letoniji i Italiji. Praktično gledano, manipulisanje rezultatima sportskog takmičenja je veoma teško dokazati, pa bi predviđanja krivičnih dela i sankcija trebalo da služe, pre svega, odvratanju potencijalnih učinilaca krivičnih dela. Drugo, predviđanjem posebnog krivičnog dela, učinioци mogu biti svesni da je krivično delo koje čine ozbiljno kažnjivo. Takođe veoma je preporučljivo praviti razliku između vršenja ovih krivičnih dela u vezi sa kladenjem i kada se ona vrše samo u vezi sa sportom.²⁶

Kada je o našoj zemlji reč, čl. 208b Krivičnog zakonika je u Republici Srbiji predviđeno krivično delo Dogovaranje ishoda takmičenja, prema čijem biću krivičnog dela, ko dogovori ishod sportskog ili drugog takmičenja u nameri da sebi ili drugom pribavi imovinsku korist, kazniće se zatvorom od šest meseci do tri godine i novčanom kaznom. Pokušaj ovog dela je kažnjiv. Ukoliko je izvršenjem osnovnog oblika dela pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi četiristo pedeset hiljada dinara, to je kvalifikatorna okolnost, te će se učinilac kazniti zatvorom od jedne do osam godina i novčanom kaznom, a u slučaju pribavljanja imovinske koristi u iznosu koji prelazi milion i petsto hiljada dinara, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina i novčanom kaznom.²⁷ Jasno je, kada se vide citirane odredbe, da je za izvršenje ovog krivičnog dela potrebno postojanje namere pribavljanja određene imovinske koristi, koja može da proistekne iz kladenja, ali i ne mora. Dakle, samo dogovaranje ishoda takmičenja, a bez namere pribavljanja imovinske koristi, ne predstavlja krivično delo. Ipak, na nivou Fudbalskog saveza Srbije je još 2012. godine donet Pravilnik o prevenciji i sprečavanju nameštanja utakmica.²⁸ Pravilnikom se nameštanje utakmica definiše kao pokušaj jednog ili više lica da utiču na rezultat utakmice, ili pojavu bilo kakvih dešavanja tokom utakmice putem radnji ili propusta koji su u suprotnosti sa sportskim ciljem kome se obično teži.²⁹ Dakle, potreban je samo pokušaj jednog ili više lica da utiču na rezultat utakmice, ili pojavu bilo kakvih dešavanja tokom utakmice putem radnji ili propusta koji su u suprotnosti sa sportskim ciljem kome se obično teži, kako bi

²⁶ L. Vandercruysse, A. Vermeersch, T. Vander Beken, op. cit., 6; L. Mravec, op. cit., 42; „Legal approaches to tackling the manipulation of sports competitions“, https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2021/Legal_Approaches_to_Tackling_the_Manipulation_of_Sports_Compétitions_EN.pdf, 6–8, 24. 9. 2023.

²⁷ Čl. 208b Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19.

²⁸ Pravilnik o prevenciji i sprečavanju nameštanja utakmica, *Službeni list FSS „Fudbal“*, br. 12/2013.

²⁹ Čl. 10. Pravilnika o prevenciji i sprečavanju nameštanja utakmica.

se radilo o nameštanju utakmica. Drugim rečima, ne traži se namera pribavljanja imovinske koristi, već se i sam pokušaj uticanja na rezultat ili pojava bilo kakvih dešavanja tokom utakmice putem radnji ili propusta koji su u suprotnosti sa sportskim ciljem kome se obično teži, smatra nameštanjem utakmice. Pravilnikom se konstatuje da je u opštem interesu da se igra održi čistom, kako bi se osiguralo da fudbal može da ispuni svoju društvenu i ekonomsku ulogu, što zahteva da se Fudbalski savez Srbije sa svojim organima angažuje u beskompromisnoj borbi protiv svih oblika nameštanja fudbalskih utakmica. Dalje se konstatuje da FSS i njegovi članovi imaju nultu toleranciju za bilo koji oblik nameštanja utakmica, te će u skladu sa tim FSS angažovati neophodne ljudske i tehničke potencijale za prevenciju, proveru, istraživanje, prijavljivanje i praćenje svih oblika nameštanja fudbalskih utakmica. Svaki slučaj pokušaja, sumnje ili dokazane zabranjene prakse mora se detektovati, brzo izvestiti, temeljno i profesionalno istražiti, te preduzeti mere na sprečavanju širenja posledica, utvrditi odgovornost i ostvariti zakonska obaveza prema drugim nadležnim institucijama. U cilju efikasnije borbe protiv nameštanja utakmica, FSS će blisko saradivati sa specijalizovanim službama i organima Republike Srbije i UEFA, udruženjima sportskih kladionica i drugim zainteresovanim stranama.³⁰

MERE UEFA I FIFA PROTIV NAMEŠTANJA UTAKMICA

Ciljevi FIFA, kao krovne, svetske fudbalske organizacije su stalno unapređenje fudbalske igre, njena globalna promocija, organizovanje sopstvenih međunarodnih takmičenja, donošenje akata kojima se uređuje fudbalska igra i srodna pitanja, te garantuje njihovo sprovođenje, uz promovisanje integriteta, etike i ferpleja,³¹ poštovanje i promovisanje svih međunarodno priznatih ljudskih prava,³² uz odsustvo bilo kakve diskriminacije, po bilo kojem osnovu i prisustvo neutralnosti u pitanjima politike i vere,³³ te promovisanje prijateljskih odnosa.³⁴

U skladu sa svojom stalnom posvećenošću modernizaciji regulatornog okvira fudbala, FIFA je pristupila izmenama svog Disciplinskog kodeksa i Etičkog kodeksa. U saradnji sa ključnim akterima, FIFA je izmenama ovih propisa dovela do njihovog unapređenja, a kako bi fudbalskoj porodici pružila dodatni podsticaj za zaštitu

³⁰ Čl. 3–6. Pravilnika o prevenciji i sprečavanju nameštanja utakmica.

³¹ Čl. 2. Statuta FIFA, maj 2022., https://hns-cff.hr/files/documents/24328/2022%20FIFA%20Statutes,%20May%202022_HR.pdf, 24. 9. 2023.

³² Čl. 3. Statuta FIFA.

³³ Čl. 4. Statuta FIFA.

³⁴ Čl. 5. Statuta FIFA.

fudbala i njegovog integriteta. Izmene imaju za cilj poboljšanje zaštite određenih strana u postupcima pred FIFA pravosudnim organima, dok su za FIFA obezbeđeni dodatni instrumenti protiv nelegalnih, nemoralnih ili neetičkih metoda i praksi. Ukratko, FIFA će: ojačati istrage o nameštanju utakmica i drugim etičkim pitanjima imenovanjem nezavisnog eksperta za integritet radi obavljanja istražnih zadataka i poslova koordinacije sa državnim organima, a radi procene svih potencijalnih prekršaja, i naknadno predlaganje svih potencijalnih odgovarajućih disciplinskih mera.³⁵

Slično FIFA, samo na evropskom nivou, ciljevi UEFA su rešavanje svih pitanja vezanih za evropski fudbal, promovisanje fudbala u Evropi u duhu mira, razumevanja i fer-pleja, bez ikakve diskriminacije na političkoj, polnoj, verskoj, rasnoj ili bilo kojoj drugoj osnovi, nadgledanje i kontrolisanje razvoja svake vrste fudbala na Starom kontinentu uz organizaciju i sprovođenje međunarodnih fudbalskih takmičenja i turnira na evropskom nivou za svaku vrstu fudbala, poštujući zdravlje igrača.³⁶

Integritet je u osnovi misije UEFA, te nameštanje rezultata utakmica, bilo iz sportskih, finansijskih ili drugih razloga je fundamentalno kršenje ove misije i univerzalnih vrednosti fudbala. Kako bi se fudbal od toga zaštitio i zaštitio integritet evropskih fudbalskih utakmica i takmičenja, jedinica UEFA za borbu protiv nameštanja utakmica blisko saraduje sa fudbalskom porodicom i širom sportskom zajednicom na promovisanju integriteta, podizanju svesti o opasnostima nameštanja utakmica, te identifikovanju, istrazi i sankcionisanju svih prekršaja u vezi sa nameštanjem utakmica.³⁷

Od 2011. UEFA je podržavala napore za dostizanjem integriteta širom svoje teritorijalne nadležnosti kroz svoju mrežu od 55 službenika za integritet u okviru saveza članova. *HatTrick* program UEFA obezbeđuje finansijska sredstva i strateško usmerenje ovim službenicima za integritet, koji su odgovorni za upravljanje sveobuhvatnim lokalnim programom protiv nameštanja utakmica i sprovođenje istraga u skladu sa lokalnim zakonima i prilagođenih lokalnom kulturnom i fudbalskom okruženju. Prevencija je, zapravo, glavna reč UEFA strategije protiv nameštanja utakmica. Kroz namenski program edukacije i prevencije koji koristi pedagoško iskustvo Akademije UEFA i praktičnu ekspertizu Jedinice za borbu protiv nameštanja utakmica, UEFA nastoji da zaštiti evropski fudbal od nameštanja utakmica kroz obrazovanje igrača i sudija i podizanje svesti radi osnaživanja i izgradnje kapaciteta.

³⁵ <https://www.fifa.com/legal/media-releases/new-editions-of-fifa-disciplinary-code-and-code-of-ethics>, 24. 9. 2023.

³⁶ Čl. 2. Statuta UEFA, 2021, https://hns-cff.hr/files/documents/13883/2021%20UEFA%20Statutes_HR.pdf, 24. 9. 2023.

³⁷ <https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/integrity/>, 25. 9. 2023.

Igrači, sudije i svi drugi relevantni učesnici moraju jasno razumeti disciplinske propise UEFA u vezi sa nameštanjem utakmica, uključujući njihovu dužnost da prijave svaki takav pokušaj. Povećanjem znanja i razumevanjem ličnog i profesionalnog rizika koji predstavlja nameštanje utakmica, podstičući sve učesnike da prihvate svoju obavezu izveštavanja i dele strategije za smanjenje rizika i upravljanje ranjivostima, UEFA je u prilici da efikasnije sprečava nameštanja utakmica.

Kako bi uticala na obrazovanje različitih aktera, UEFA nudi ciljanu obuku protiv nameštanja utakmica za igrače i sudije koji učestvuju u UEFA takmičenjima kroz lične treninge, virtuelne mogućnosti za obuku i module za elektronsko učenje u UEFA aplikaciji za igrače. Jedinica za borbu protiv nameštanja mečeva dodatno saraduje sa Akademijom UEFA i vodećim akademskim stručnjacima kako bi inovirali nove pristupe prevenciji nameštanja utakmica. Pored preuzimanja odgovornosti za osmišljavanje, implementaciju i evaluaciju obrazovnih i preventivnih napora za relevantne učesnike u UEFA takmičenjima, UEFA takođe pomaže udruženjima članicama UEFA u sprovođenju sveobuhvatne strategije obrazovanja i prevencije na lokalnom nivou, obezbeđujući doslednost ključnih poruka širom sveta. Pokrenut od strane Sportradara, UEFA sistem za otkrivanje prevara u klađenju (BFDS) identifikuje takve prevarne aktivnosti u realnom vremenu kroz analizu globalnog tržišta klađenja. UEFA-BFDS upozorenja o sumnjivim utakmicama pokreću, na osnovu nadležnosti za meč, sveobuhvatne istrage od strane UEFA jedinice za borbu protiv nameštanja utakmica ili nadležni službenici nacionalnog saveza za integritet, često u saradnji sa državnim organima. UEFA održava jasan pravni okvir, primenljiv na takmičenja koja organizuje, dizajniran da zaštiti UEFA takmičenja od nameštanja utakmica. Njeni disciplinski propisi izričito nalažu da se sva lica koje obavezuju UEFA pravila i propisi moraju da uzdrže od bilo kakvog ponašanja koje šteti ili bi moglo narušiti integritet utakmica i takmičenja i da moraju u potpunosti saradivati sa UEFA u svakom trenutku u njenim naporima da se bore protiv takvog ponašanja. UEFA kriterijumi za prijem dalje zahtevaju od klubova koji učestvuju u UEFA takmičenjima da ispune UEFA stroge standarde integriteta. UEFA aktivno istražuje i sankcioniše slučajeve nameštanja utakmica i druge povezane povrede integriteta koje utiču na UEFA utakmice i takmičenja, te pomaže udruženjima članicama UEFA i državnim organima koji traže pomoć u svojim istragama i povezanim sportskim ili krivičnim postupcima. Ovaj odnos je dvosmeran, jer bliskom saradnjom sa državnim organima, UEFA doprinosi otkrivanju i u toku istrage teških krivičnih dela, a obaveštajni podaci dobijeni u kontekstu krivičnih istraga mogu pružiti vredne dokaze koji će pomoći UEFA i nacionalnim udruženjima u istragama i disciplinskim postupcima. Jedinica za borbu protiv nameštanja utakmica UEFA, saraduje sa širokim spektrom zainteresovanih strana radi zaštite integriteta sporta,

od službenika za integritet nacionalnih saveza i državnih organa, udruženjima za integritet i operaterima klađenja, kako bi se pozabavili nameštanjem utakmica kroz saradnju na praćenju, istragama, obrazovanju i drugim ključnim inicijativama.³⁸

Krajem juna 2021. godine Savet Evrope je dodelio UEFA status posmatrača u okviru Komiteta za praćenje Konvencije o manipulaciji na sportskim takmičenjima. UEFA je zaključila sporazum o zajedničkoj saradnji sa FIFPRO, Međunarodnom federacijom profesionalnih fudbalera, u oktobru 2021. godine, koji će omogućiti bližu koordinaciju u borbi protiv nameštanja utakmica, uključujući razmenu informacija dobijenih preko FIFPRO aplikacije za uzbunjivanje, tzv. Crvenog dugmeta, koja je dostupna samo profesionalnim fudbalerima preko FIFPRO ili relevantnog nacionalnog udruženja igrača. Ona je bezbedna platforma za prijavljivanje problema oko nameštanja utakmica koja omogućava igračima da takve pojave prijave poverljivo i, ako tako žele, anonimno.

UEFA je 2014. godine osnovala namensku radnu grupu za analizu i rešavanje nameštanja utakmica širom Evrope, Evropsku fudbalsku radnu grupu protiv nameštanja utakmica. Radna grupa se sastoji od stalnog jezgra, predstavnika Saveeta Evrope, grupa iz Kopenhagena, Evropola, Interpola i UEFA, kojima se pridružuju dodatne organizacije i zainteresovane strane na osnovu lokacije i dnevnog reda sastanka. Sastanci radnih grupa omogućavaju članovima da razmenjuju informacije i dobre prakse, savetujući UEFA kako da zaštiti evropski fudbal od nameštanja utakmica. Evropska fudbalska radna grupa protiv nameštanja utakmica sastaje se jednom godišnje. Inače, Izvršni komitet UEFA složio se u julu 2021. da dodatno poveća resurse koje UEFA ulaže u borbu protiv nameštanja utakmica i da dalje razvija svoju internu jedinicu stručnjaka i istražitelja u toj oblasti.³⁹

ZAKLJUČAK

Jasno je da je problem nameštanja odnosno dogovaranja rezultata fudbalskih utakmica ozbiljan, jer poništava samu bit sporta, pa i fudbala. Sa dogovorenim rezultatima sport, kao viteško takmičenje sa neizvesnim ishodom više ne postoji. Takođe, očito je da o tome postoji svest kako na nivou samih država, međunarodne zajednice, tako i kod samih sportskih saveza na nacionalnom i međunarodnom nivou. Praktično, postoji „nulta tolerancija“ prema ovoj pojavi. To je svakako pozitivan signal, pošto je belodano da će ova borba biti teška i trajna, pogotovo zbog velike količine novca koja se nalazi u opticaju u industriji klađenja. Ipak, imajući

³⁸ <https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/integrity/>

³⁹ <https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/integrity/>

u vidu društveni, emotivni, te ekonomski značaj sporta, a posebno fudbala, od nje se ne sme odustati. Važan element tog procesa jeste i stvaranje odgovarajućeg pravnog okvira koji vrši tri funkcije. Prvo, njegova funkcija je odvratanje potencijalnih učinilaca ovih dela. U suštini, što je pravni okvir kvalitetniji i što se više primenjuje, to je preventivna funkcija izraženija. Drugo, iako je dokazivanje ovih dela složeno u praksi, pravni okvir uvek pruža mogućnost i da do kažnjavanja dođe. Treća, ništa manje važna, jeste funkcija pokazivanja opredeljenja, može se reći, širom sveta o štetnosti ove pojave po sport i fudbal u celini i o potrebi da, ma koliko borba bila teška, ona neprestano traje radi opstanka fudbala, radi opstanka sporta.

Dr. MILOŠ STANIĆ

Senior Research Fellow, Institute of Comparative Law
Belgrade

LEVELS OF LEGAL FIGHT AGAINST MATCH FIXING IN FOOTBALL

Summary

During the last few decades, football is no longer just a game, entertainment for millions of fans around the planet, but has become something more, a significant economic activity. In addition to many positive aspects due to this development, there are some negative aspects as well. One of the most important, if not of the utmost importance, is the problem of so called “match fixing”. This problem has become particularly serious with the development of sports betting around the world. Having that in mind, many entities are aware of the importance of fighting this scourge within sports, especially football. This work examines, the levels of legal struggle against fixing the results of football matches. Appropriate instruments are being researched at the level of public international law, within individual countries, including Serbia, and at the level of FIFA and UEFA. Finally, in this paper corresponding conclusions are offered. The social justification of the topic is reflected in providing a contribution to the construction of a legal framework that will protect the integrity and purity of the football game.

Key words: football match fixing, football, legal levels of fighting, FIFA, UEFA

Literatura

- Carpenter K., „Match-fixing – the biggest threat to sport in the 21st century?“, *International sports law review*, br. 1, 2012.
- Chappelet J-L, Verschuuren P., „International sports and match fixing“, *The Business and Culture of Sports*, 2019.
- Closson P., „Penalty Shot: The European Union’s Application of Competition Law to the Bosman Ruling“, *Boston College international & Comparative Law Review*, br. 1, 1998.

- Ćeranić Perišić J., „Sport u Evropskoj uniji – na raskršću nadležnosti – implikacije primene člana 165, *Srpski fudbal-uporednopravni izazovi i perspektive II* (ur. Miloš Stanić, Dejan Šuput), Institut za uporedno pravo, Beograd, 2022.
- Ćirić J., „Fudbal kao ogledalo društva“, *Srpski fudbal – stanje i perspektive* (ur. Jovan Šurbatović), Institut za uporedno pravo, Fudbalski savez Srbije, Beograd, 2016.
- Diaconu M., Kuwelkar S., Kuhn A., The court of arbitration for sport jurisprudence on match-fixing: a legal update, <https://d-nb.info/1232799440/34>.
- Galiot M., Čović S., Odgovornost za namještanje rezultata sportskih natjecanja s aspekta podmićivanja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, br. 1, Split, 2021.
- Hessert B., Goh CL., „A Comparative Case Study of Match-Fixing Laws in Singapore, Australia, Germany, and Switzerland“, *Asian Journal of Comparative Law*, br. 2, 2022.
- Moriconi M., „Deconstructing match-fixing: A holistic framework for sport integrity policies“, *Crime, Law and Social Change*, br. 1, 2020.
- Mravec L., „Match-fixing as a Threat to Sport: Ethical and Legal Perspectives“, *Studia sportiva*, br. 2, 2021.
- Opavski P., „Fudbalski sport za treći milenijum“, *Srpski fudbal – stanje i perspektive* (ur. Jovan Šurbatović), Institut za uporedno pravo, Fudbalski savez Srbije, Beograd, 2016.
- Petrov V., Stanić M., „Reprezentativni fudbal i promena državljanstva – FIFA pravila“, *Srpski fudbal-uporednopravni izazovi i perspektive II* (ur. Miloš Stanić, Dejan Šuput), Institut za uporedno pravo, Beograd, 2022.
- Stanić M., „Ključne tačke odnosa komunitarnog prava i fudbala“, *Srpski fudbal-uporednopravni izazovi i perspektive* (ur. Dejan Šuput, Miloš Stanić), Institut za uporedno pravo, Beograd, 2021.
- Šuput D., „Krivičnopravno sankcionisanje nameštanja sportskih rezultata – neharmonizovanost zakonodavstava evropskih država“, *Strani pravni život*, br. 2, Beograd, 2013.
- Šuput D., „Primena propisa Republike Srbije kao otežavajući faktor u procesu modernizacije srpskog fudbala“, *Srpski fudbal – stanje i perspektive* (ur. Jovan Šurbatović), Institut za uporedno pravo, Fudbalski savez Srbije, Beograd, 2016.
- Vandercruysse L., Vermeersch A., Vander Beken T., „Macolin and beyond: legal and regulatory initiatives against match manipulation“, <https://prohic.nl/wp-content/uploads/2022/01/331-MatchManipulationCriminalLawOverview.pdf>.